

Nf. 59.5.

PROLUSIO SECUNDA ^{an 7} 2
DE
EVIDENTIA CRITICA
AD SACRAS LITTERAS REFERENDA

QUA
LUSTRATIONIS SCHOLASTICÆ
SOLEMNIA
JUSSU ET AUCTORITATE
VENERANDI CONSISTORII

A. D. XI. CAL. MAJI M D CCLXVIIII
HORA LOCOQUE CONSUETIS
PUBLICE CELEBRANDA,
EA, QUAE DECET, OBSERVANTIA ET PIETATE

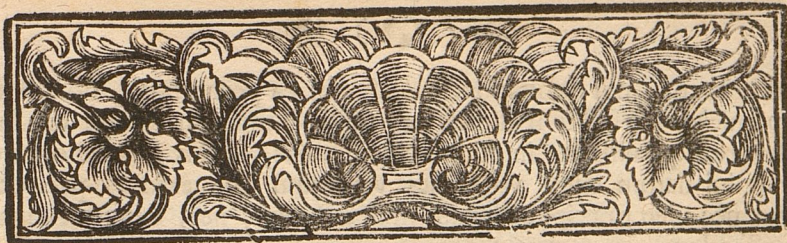
INDICIT
JOH. GEORGIUS PURMANNUS ^{b.}
GYMNASII RECTOR ADJUNCTUS.

FRANCOFURTI AD MOENUM
EXCUDEBAT HENRICUS BAYRHOFFER.

SCALIGER

in Jambis gnomicis. n. 21.

Ne curiosus quære causas omnium,
Quæcunque libris vis prophetarum indidit
Afflato cœlo, plena veraci Deo;
Nec operta sacri supparo silentii
Irrumpere aude, sed pudenter præteri.
Nescire velle, quæ Magister optimus
Docere non vult, erudita incitia est.

כ"ש

§. I.

Qui ipsi veræ religionis expertes, alios in castra sua adlectos, amicos sibi iungere gestiunt, si fidei Christianorum infesta arma aperte inferant, consilia sua sibi minus prospere successura vident, aliosque, quos decipiendos sumserunt, fraude conspecta, sibi cauere, intelligunt; mille hinc *μεθοδισταις* vruntur, quibus, incertitudinis seminibus sparsis, illis, quibus parum acuta est mentis acies, occultas struant insidias. Nil ipsis tam firmum ac stabile videtur, quod aut machinis aut cuniculis suis non deiici posse putent; verum tantum abest, vt veritatis contemptores illusoresque videri velint, vt potius sinceræ doctrinæ amorem simulantes, honestam induant faciem, honorifice de rebus sanctioribus loquantur, incautisque retia ponant, quæ hi non ante vident, quam se captos sentiunt. Hi erunt fere, qui vndique adreptis dubitatiunculis, varias quæstiones mouent, quibus nisi ex mente sua respondeatur, omne veritatis robur eneruare adlaborant.

*Hinc alios dubitare quidem, at nescire videmus
Cur dubitent ----- tantum potuit suadere libido. (a)*

Mirificam sane quorundam hominum orationem, qui ex veritatum serie omnes difficultates, omnia *δυσωνοντα* remouenda esse, nec ante certitudinem locum habere posse clamitant, quam ea omnia funditus sublata sint! Non id quidem agunt, vt *δυσωνοντοις* remotis, viam expeditiorem reddant, sed

A 2

(a) POLIGNAC in Anti-Lucretio. L. I. v. 12.

sed adrepta mouendi dubitationes occasione, ea peruertunt, sibi que ipsi sunt pernicii. (b) Hi si didicerint, supra humanam fortem euectum esse debere, qui omnes, in quos incidere possit, nodos soluere conetur, nec homini datum esse, vt omnes veritatum connexiones perspectas habeat; nec adeo præcipites rerum iudices forent, nec, cum rem quampiam offendunt, cuius modum rationemque non intelligunt, inter aniles fabulas eam referendam esse, temere censerent. Veritas firmis innixa fundamentis, mole sua stat, nec ei quidquam obest, cum quædam oboriuntur dubia, quæ licet a nobis solui semper non possint, eam tamen loco suo non deturbant. Veritatis autem diuinitus manifestatæ inimici, cum eius fundamenta euertere posse desperant, eam ineunt viam, vt non quidem directæ acie pugnent, sed tamen dubiis quibusdam se pungi querantur, quæstiones moueant, rogent alios, vt eas soluant, & antequam responsionem audiant, iam in animo habeant, quod regerant. Hac ratione inprimis vsus est BOLINGBROK IUS, cuius in superiori prolusione *ως εν παραδω* mentionem fecimus. Hic enim, vt christiana religioni omnia, quibus defendi potest, præsidia subtrahat, omnia sollicitè colligit dubia, quibus sanctiorum litterarum fidem sublestat facere possit. Probe scilicet intelligit vir alioquin acutus, ex historia sacra fortissimis armis petitis, profanarum mentium studia nequicquam opponi. In ipsa igitur hæc fundamenta impetu factò, historiam Judæorum, sanctioribus litteris comprehensam, falsitatis arguit, ipsosque libros diuinos, e quibus ea hauritur, *ita esse corruptos, mutilatos & adulteratos*, ait, *vt nullus liber, cui quidem homines communi quodam consilio auctoritatem dignitatemque tribuerint, ad tam prauam peruenerit conditionem; hodie enim, dicere non erubescit, cum ignarissimis ignorari, a quibus isti libri scripti, quo tempore euulgati, qua ratione compositi, conseruati aut renouati fuerint, & hæc ad hunc usque diem largam litium facere segetem.* (c)

Cui

(b) 2 Petr. III. 16.

(c) in epistolis ad studium historicum pertinentibus, in quarum tertia virus suum in religionem christianam vehementissime effudit. Eandem cantilenam multi recentiorum canunt, nil aliud fere agentes, quam vt cramben centies recoctam adponant, LELANDUS, Anglus, fortissime contra eos pugnat in dem Abriss deistischer Scribften.

Cui vero hominum generi istiusmodi quaestiones scrupulum iniiciunt, nisi illis, quibus partium studio ductis, nil, quod diuinam reuelationem redoleret, placet? Sapenumero quidem accidit, vt cum omnes perreptamus angulos, omniaque, quæ certitudini cognitionis officere posse videntur, ea mente anquirimus, vt, quid in eis sit falsi, intelligamus, haud raro cum Demiphone Terentiano multo incertiores fiamus, quam dudum, & dum nunquam ignorantiam fateri volumus, nobis tandem opiniones oboriantur, quibus nullum sal inest. Præstat igitur, inquit b. R A M B A C H I U S, ad *επιτοχην* confugere, quam incertis indulgere coniecturis, aut eas fingere rerum circumstantias, quas si legeret scriptor facer, exclamaret fortasse, quod de Platone, dialogum de se conscribente, Socrates dixisse fertur: O quam multa iuuenis ille de me mentitur. (d)

§. II.

Sed, inquires, hac ratione exarsciatæ doctrinæ & solidæ eruditioni, ad cuius funus pollinctores & tibicines iam vocari videmus, via occluditur, atque omnibus ad maiorum arbitrium actis, de incrementis scientiarum non bene sperare licet? Minime gentium; nemo enim, nisi cui caput tribus Anticyris insanabile est, turpem illam & adfectatam ignorantiam, qua, quæ scire & poteramus & debebamus, ignoramus, encomio dignam iudicabit. Est quædam laudabilis sciendi cupido, quæ non facile restingui potest, & nisi quis plenis haustibus totam fere scientiam imbiberit, nunquam fere non inquietus de veritatum & scientiarum sorte queretur. Sunt tamen & hic certi fines, quos vltra citraque rectum consistere nequit, quique eorum probe sunt memores, ab vtraque parte Scyllam & Charybdim, ignorantiam dico, &, omnia sciendi pruriginem, tuti evitabunt. Quæ cum vbique vera sunt, tum inprimis in rebus, quæ ad artem criticam pertinent, eorum maxima habenda est ratio, si ad genuinam earum euidenciam pertingere velimus. Quum igitur, vti supra dictum est, Sacræ Scripturæ hostes, quorum & hodie non parvus est numerus, ea de causâ sententiæ nostræ ad sensum denegant, quia non certo

A 3

(d) in commentatione de idoneo sacrarum litterarum interprete pag. 58. & 150.

certo definiri queat, qua ratione libri isti a suis auctoribus ad posterorum venissent usus, non abs re alienum facturos nos esse arbitramur, si evidentiam criticam in eo quoque stabiliamus, ut modum rationemque ostendamus, qua ab *αυτογραφοις* exempla descripta, non in manus solum eorum, qui ea aetate vixerunt, sed in usum quoque sequentium seculorum pervenerint. Non tam mihi quidem sum Suffenus, ut in re tam antiqua & tam multis obnoxia difficultatibus, omnia ad vnguem resectum diiudicari posse putem; sed monente Cel. MOSHEMIO, (e) plura scire nolumus, quam scire licet, prudentemque in rebus caligine quadam obductis tarditatem eruditæ temeritati longe anteponemus. Faxit Deus feliciter!

§. III.

Quæ Deus populo suo inde a MOSE ad MALACHIAM vsque dedit scripta *Θεοπνευστα*, omnibus seculis, tanquam infallibilis regula ac sacrosancta fidei omnium Israëlitarum norma, cui, ut indubio Dei verbo, tuto vnice adhærent, sollicitè conseruata fuerunt. Libros quidem Mosaios ipse hic scriptor diuinus testatur in arca fœderis depositos, Judæis in testimonium mansisse, (f) qua re, velut efficacissimo contra omnium vitiorum colluuiem antidoto, populum suum præmunire voluit. Ex hoc *αυτογραφο* futurus rex Israëlitarum aliud exemplum describere iubetur. (g) Sunt quidem, qui per *משנה הורה* qua voce MOSES hic vitur, non omnem Pentateuchum, sed eius librum tantum quintum intelligi putant, eo, quod totius legis præcepta pleraque omnia eo contineantur, & libellus magnitudine exigua commodissimus sit, quem quis secum portet. (h) Alii deriuationis huius vocis a verbo *שנה* quod iterandi notionem inuoluit, habita ratione, duo regi exemplaria describenda fuisse putant; alterum, quod secum ferret, quocunque iret, alterum, quod relinqueretur in eius gazo-

(e) in præfatione *institutionibus historia christiana maioribus seculi primi* præmissa.

(f) Deuteron. XXXI. 26.

(g) Deuteron. XVII. 18. coll. Jos. VIII. 32.

(h) Hanc sententiam præter alios tuetur ABARBANEL, cuius verba huc spectantia citat FRISCHMUTHIUS, in dissertatione *de rege Judæorum eligendo* §. 33.

gazophylacio. (i) Sed quid opus est, ad tantas ambages confugere, circumstantiasque fingere, quarum in sacris litteris nulla prostant documenta? Quid impedit, quo minus, nativa vocis significatione retenta, מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה per exemplar, quod literata quasi scriptione gignitur, explicemus, ita, vt Rex non ex quolibet forte obuiio exemplari, sed ex ipso *αυτογραφω* MOSIS, a Leuitis in arca sacra custodiri solito, describere exemplum iubeatur? In consecratione regis librum legis, tanquam publicum monumentum, cum coronæ impositione vnctionisque peractione, propositum fuisse, JOASI exemplum comprobat. 2 Reg. XI, 12. Plures igitur ex hoc purissimo fonte promanarunt riuuli, quibus vsus verbi diuini ad alios deferri potuit. Et certe extiterunt iam olim viri, qui sibi legem multo studio describendam curarunt. Sunt quidem, qui, cum Josiæ tempore sacer codex diu amissus, a sacerdote HILKIA protractus commemoratur, (k) eum adeo neglectum fuisse, putant, vt velut hic vnus e multis superstes fuerit. Sed quis sibi persuadere poterit, HISKIAM, cuius tam diuturnum fuit regnum, huius rei nullam gessisse curam? quis cogitando adsequi potest, JEREMIAM, ZEPHANIAM, ac prophetidem HULDAM, tunc temporis viuentes, vsu sacrarum litterarum prorsus caruisse? Proxime igitur ad veritatem nobis accedere videntur, qui codicem istum eundem fuisse, qui ipsius MOSIS manu exaratus fuerat, quique, cum templum idololatria aliisque flagitiis pollutum esset, e loco, vbi adseruari consueuerat, id est, e sacratio, remotus, ac in alium quendam translatus fuerat. Si enim HILKIAS codicem in parte templi sanctissima, aut arca fœderis inuenisset, vix admirationi locus fuisse videtur. Illud igitur *αυτογραφου* Mosis per aliquod temporis interualum amissum, iterum in lucem protractum est. Varia nobis commenta Rabbini veteres, pro more suo, narrant; aliis codicem hunc muro aut contignationibus templi, ne ab Achafo combureretur, inclusum fuisse, per-

- (i) Præter SALOMONEM BEN MELECH in tractatu biblico, qui מכלל יופי inscribitur, ad h. l. hanc sententiam amplexus est SCHICKHARDUS, Libri de iure regio *Ebraeorum* cap. secundo iniquens, rex bina describere tenetur exemplaria.
- (k) 2 Paralip. XXXIV. 14. sqq. ad quem locum, præter FRISCHMUTHIUM iam nominatum, consule BÜDDEUM, in *historia ecclesiastica Vet. Test.* Tom. II. pag. 447.

perhibentibus, aliis eum inter rudera & quisquilias iacuisse adferentibus, aliis aliam rationem adferentibus. Quidquid autem huius rei sit, vsum quidem sacri codicis admodum neglectum fuisse, intelligitur, cum & MANASSE ac AMMON reges, & multi sacerdotes, regum exemplum secuti, nullam eius haberent curam. Hinc tamen inferre non licet, nec alibi exemplorum sacri codicis fuisse copiam. Fuit scilicet apud Ebræos genus quoddam hominum, quos סופרים scribas vocarunt, quibusque ad consignandas litteras publicas, siue religiosas siue ciuiles, vfi sunt. Non infimæ dignitatis fuerunt isti homines; perpauca enim arte scribendi priscis illis temporibus instructis, illi, qui animum ad scribendum adpulerunt, e reliquorum hominum turba quasi segregati, in primorum ciuitatis numero habiti sunt. Sacræ litteræ quorundam horum scribarum faciunt mentionem, eosque summis in gente Ebræa viris æquiparant. Sic SEB-NAM, SAPHANUM, & SEMAJAM scribas, interiorum regum consiliorum participes, (l) ZADOCKUM, thesauro præfectum, legimus; (m) quis ESRÆ, scribæ, sacerdotis, & vniuersi populi doctoris, summam inter Judæos auctoritatem nescit? (n) Pari modo apud ceteras quoque orientis gentes fuisse, ab auctoribus passim docemur. EUMENEM, magnum illum virum, PHILIPPUS, Macedoniæ rex, scribæ loco habuit, ad quod officium nemo admissus est, nisi honesto loco, & fide & industria cognita. (o) Hinc apud Ebræos quoque mos inualuit, vt summis eos non solum laudum titulis ornarent, sed hoc ipso nomine significarent *Sapientes*, qui specialiori compellatione רבנים Rabbini, Magistri, Doctores vocabantur. (p) Custodes præterea erant scriptorum publicorum, eaque in tabularia & indices referebant; disceptatores rerum ad

(l) 2 Reg. XIX. 2. XXII. 3. 2 Paralip. XXV. 6.

(m) Nehemiæ XIII. 13.

(n) Esræ VII. 11. aliisque huius libri locis, vbi singularibus ad hanc rem pertinentibus encomiis mactatur.

(o) Nepos in eius vita cap. I. quo ex loco, si cum FESTI explicatione contuleris, patet, sequiore tempore aliam scribarum Romæ conditionem fuisse, atque olim, cum iidem fuerint, qui Poëtæ, quorum antiquis illis temporibus honorifica erant munia. vid. *Auctores Latinae linguæ in vnum redacti corpus a GODOFREDO.* pag. 205 & 429.

(p) BUXTORFF in Lexico Talmudico, sub voce סופרים

ad religionem pertinentium, quæsitores criminum, vna cum Pontificibus & Senioribus, ac apud Judæos velut eadem fuerunt existimatione, qua apud Græcos philosophi. (q) Eorum igitur erat, omnia ad veritatis lancem exigere, siue in codicibus sacris describendis & examinandis, siue in aliis rebus excutiendis versarentur. Ea de caussa & ipse MOSES a quibusdam Rabbinis hoc nomine maçtatur, nec raro Ebræorum vox נביא quæ prophetam denotat, a Targumistis per סופר redditur, (r) Communis inde nata est loquendi consuetudo, qua quemlibet eruditum hoc nomine insignirent. Duplici autem Ebræorum scribas sanctos officio esse, intelligimus, altero politico, quo iidem fuerunt, qui hodie *Cancellariorum*, *Secretariorum* aut *Actuariorum publicorum* munia obeunt; (s) altero religioso, quo multiplici scientia instructi, docendi munere fungebantur, scripturas interpretabantur, consulentibusque responsa dabant. Illis omissis, his paullo adhuc immorabimur, eosque in describendos libros Mosæicos, iam ante obsignatum canonem, præcipuam operam collocasse, euictum dare studebimus. Legis a MOSE conscriptæ lectionem magnam sacrorum publicorum Ebrææ gentis constituisse partem, ex indubiis testimoniis adparet. (t) Statim cum MOSE mortuo JOSUÆ gubernandi populi prouinciam nactus esset, crebriorem legis lectionem instituere a Deo iussus erat. *Αυτογραφο* MOSIS autem in arca fœderis recondito, vt supra dictum est, iussui diuino morem gerere non potuisset, nisi exemplum sibi describendum curasset, quod diurna nocturnaue manu versandum, viam

B

ratio-

- (q) Colligimus hoc ex 1 Cor. I. 20, vbi Apostolus ad Ier. XXXIII. 18. respicere videtur. vid. WOLFFII *cura philologica* ad locum priorem, & VITRINGA in commentario Esaïæ ad posteriorem locum. Ita autem ille, SURENHUSII iudicium secutus inquit: Apostolus vocem סופר per σοφον conuertit, ac si scriptum fuerit חכם i. e. sapiens, cum חכם & סופר sint synonyma nec סופר quisquam esse possit, nisi sit חכם.
- (r) Paraphrastes chaldaicus cantici canticorum his vtitur verbis: בידויה דמשה ספרא רבא per manum Moïsis, scribæ magni. vid. BUXTORFFI *Biblia Rabbinica* ad Cant. I. 1 & 2.
- (s) De his consuli possunt FESSELIUS in aduersariis sacris Tom. I. L. I. c. I. SPANHEMIUS dubiorum Evangel. Part. II. dub. 38. HOTTINGERUS in thesauro philologico L. I. c. I. pag. 47.
- (t) Ex tam multis adnotabimus tantum Nehem. VIII. 1. 3. 5. 18. Act. XV. 21.

rationemque ostenderet, qua in inceptis prospere exequendis vteretur. Eadem post ratio inualuit, vt studium legendæ legis omnibus sedulo exercendum commendatum fuerit. Quum igitur hostibus deuictis tranquillitate fruerentur Judæi, quibus paterfamilias legem scriptam domi suæ habere tenebatur. Qui scribendi artem callebant, ipsi quidem sibi exempla descripserunt, sed ne forte sphalmata irreperant, sacerdotes & scribæ adeundi erant, qui collatis genuinis codicibus, inquirerent, num omnia ad amissim sint descripta, an vero vitia quædam irrepererint, quorum numerus, si vltra quaternarium ascenderet, librum prorsus reiiciendum reddebat, nec ad aliquem vsum adhibendum. Post absolutam scriptionem intra triginta dierum spatium liber ad scribas ac sacerdotes deferendus erat, vt viderent, an omnia rite sese habeant. Quodsi vero quis scribendi arte destitueretur, liber legis recens descriptus erat emendus, nec, licet ad aliquem hereditate esset deuolutus, officio scribendæ legis erat immunis, sed potius, vt sibi eius recens descriptæ fieret copia, curam gerere debuit. (u) Mature igitur plurium exemplorum Pentateuchi volumina in vulgus exhibant, in quibus describendis, vt iam diximus, summam adhibuerunt curam, ne sphalmata irreperant. An vero sollicitudinem rite describendæ legis ad tantam ἀκριβειαν produxerint, qua Judæi recentiores ad superstitionem vsque vtuntur, vix verosimile videtur. Rabbinum enim, a tempore perfecti operis Talmudici, satis verbosi sunt in describendis conditionibus, quæ in libro legis publice legendo desiderantur: sollicitè enim inquirunt, quo in pergamento, quomodo præparato, ex quibus bestiis confecto, a quibus, scribi debeat, quod spatium inter litteras & lineas sit relinquendum, quot litteræ in linea, quot lineæ in pagina esse, quæ dictiones in duas diuidi, quæ diuisæ in vnum coniungi debeant, & quæ sunt eiusmodi cautiones aliæ, quarum si vna absit, liber habetur חסר כתיב siue publico inutilis. Adeo & hodie hoc genus est διυλιζον τον κωνοπα, την δε καμηλον καταπινον. (x) Ingenuam potius simplicitatem, legibus tamen aliis, præfertim

(u) Auctores, qui harum rerum omnium testes producant, citat LUNDIUS in den iüdischen Heiligthümern L. IV. cap. 17. pag. 562.

(x) Plura, de cura Judæorum in describendis libris sacris cultui publico destinatis adhibita, videbis in VITRINGÆ libro de synagoge Vetere L. I, P. I. cap. 10. pag. 200. cui adde WAGENSEILII Sota pag. 367.

ertim puritatem ac integritatem concernentibus, non repugnantem; prisci illi librarii secuti videntur. Officium ergo eorum eo potissimum rediit, vt vel describendis libris sacris, aut descriptis corrigendis, aut variis exemplaribus conferendis, occuparentur. Inde eos ipso *Criticorum* munere functos adparet, dum quæ hodie ab his peraguntur munia, eo tempore Scribis tribuebantur. Occurrunt etiam apud antiquitatis Ebraicæ scriptores, voces quædam, in quibus explicandis, licet interpretes multis parafangis a se inuicem discedant, in eo tamen dubitationi nullus relinquitur locus, quod eæ ad ipsos Criticos pertinuerint. Sunt eæ עטור ומקרא הסופרים Non eadem est ipsorum Rabbinorum hac de re sententia, in varias partes, pro more suo, sese versantium. Plerique tamen in eo consentiunt, fuisse modum quendam legendi singulas voces, & totum contextum sacrae scripturae, quem tradiderunt scribæ, id est, legis periti & critici, v. g. vbi fit legendum אָרַץ aut אֶרֶץ item שְׁמִים & non שָׁמִים (y) Et hac demum ratione iis, qui hanc scribendi artem callebant, non solum regi, sed illis etiam, quorum scripta diuina nosse intererat --- & cuius veræ salutis cupidi non intererat? operam suam collocantibus, Pentateuchi exempla ad plures peruenerunt.

§. IV.

Præter libros Mosaicos Deus quoque nunciis, extra ordinem missis, ad populum instruendum vsus est. Prophetas dico, qui per omnes ecclesiæ Judaicæ periodos verba diuina & ore & scriptis prolata, ad populum retulerunt. Inter alia Deus ESAIAM iussit characteres populi degeneris in libro consignare, in memoriam posteritatis, vt ad extrema vsque mundi tempora, tum fidelis Dei erga populum suum prouidentia, tum obstinatae eorum prauitatis monumento sint. In tabula igitur, quæ ante oculos omnium Judæorum publice esset exponenda, propheta orationem conscribere iussus est. (z) Nostrum non est disquirere, istane tabulae e lapidibus, ære, plumbo, foliis & corticibus arborum, an pellibus & membranis in scribendi vsu paratis & papyro Ægyptiaca, aliaue idonea materia, confectæ fuerint; dum omnes hi scribendi modi eo tempore vsu

B 2

recepti

(y) Buxtorff l. c. voce עטור

(z) Esaiæ XXX. 8.

recepti fuerunt. Id modo obseruatione nostra non indignum iudicamus, quod in consignandis vaticiniis duplicem ingressi fuerint viam. Breuiora scilicet tabulis inscripta proposuerunt, vt ea quiuis præteriens legere possit; longiora vero voluminibus complectebantur. Non dubitaueris, si expenderis historiam integram JEREMIÆ Barucho dictando præeuntis reuelationem diuinitus sibi factam, & BARUCHI eandem calamo excipientis & scribentis במגלת ספר in volumine Libri, & eisdem, vt ipse Baruchus retulit ad proceres, atramento. (a) Vaticinia ergo hoc vel illo modo consignata, ad valuas templi adpenderunt, quæ si per aliquod tempus, donec ab omnibus transeuntibus legerentur, publice exposita fuerunt, ab antistite templi, ne iniuriam aëris paterentur, demta & in tabularia reposita videntur, quorum curam scribæ, de quibus paullo ante diximus, gesserunt. Alii quidem prophetas scripta sua ad ædes suas populo prælegisse putant, more Romano, vt ita credant, inducti, apud quos Pontifex maximus, quæ singulis annis gesta fuerunt, in annales retulit, populoque eorum legendorum potestatem fecit. Sed antiquiores populi Judaici res ex Romanorum institutis explicare, non adeo ad rem mihi facere viderur. Alia vero hic nascitur quæstio, maioris momenti altiorisque indaginis, qua scilicet ratione factum fuerit, vt scripta Mosaica & prophetarum, tam longo temporis interuallo inter se distantia, tandem in vnum corpus redacta fuerint. Non defuerunt scilicet, ab excessu MOSIS ex hac vita ad captiuitatem usque Babylonicam, viri, diuino adflati spiritu, qui scripta ex diuina inspiratione profecta in sacros vsus dedicarunt, & in sacrarium reposerunt. JOSUA quidem omnia, quæ ab se gesta erant, in librum legis, id est, in canonem, retulisse dicitur, lapidemque in testimonium erexisse; (b) item Samuel, electione regis Sauli peracta, populo non solum ius regni proposuisse, sed in libro etiam scripsisse, ac coram Jehoua deposuisse commemoratur; (c) quæ omnia publicæ consecrationis signa erant. Quid de Psalmis dicemus? Plures fuisse eorum auctores, rite subductis rationibus, dubitari nequit. Talmudici quidem doctores, qui, vbi alii mortales vix submissâ oratione loqui audent, alta voce clamitant, numerum & nomina eorum

(a) Jerem. XXXVI. 2. sq.

(b) Josuæ XXIV. 26.

(c) 1 Sam. X. 25.

eorum ita definiunt, vt, si modo effatorum proferrent argumenta, nulli dubitationi relinqueretur locus. Sed qui rationibus, non vero coniecturis veritatem suffulciendam esse putant, permultum hic desiderant, quod *πληροφοριαν* gignere possit. DAUIDEM quidem regem maximam eorum confecisse partem, dubitari nequit, vnde quoque factum est, vt huic præclarissimo regi, communi nomine & ab ecclesia Judaica & christiana, adscripti fuerint. Præterea tamen & aliorum virorum, diuinitus actorum, fit mentio, qui carmina sacra confecisse dicuntur, in quibus præ cæteris eminet ASSAPHUS, princeps cantorum Dauidis, HEMAN & JEDUTHUN, (d) quos tamen alii, non tam psalmos confecisse, quam numeros modosque composuisse, putant. Verum HISKIAS, religionem Judæorum collapsam restituens, carmina DAUIDIS & ASSAPHI coniunctim canenda præcipit. (e) Quorsum hæc dico? vt intelligatur, carmina ASSAPHI aliorumque, quicumque fuerint, Θεοπνευστων æque cultui publico adhibita fuisse, ac DAUIDIS, præsertim cum idem ille ASSAPHUS præclarissima prophetæ compellatione ornatur. Diuersa loquendi ratio in multis diuinorum carminum obuia, diuersitatem auctorum ac temporum arguit, adeo, vt, qui rem adcuratius pensitauerit, sine vilo negotio, psalmorum alios ante DAUIDEM, alios illius ætate, vel ab ipso, vel aliis viris diuinis, alios a viris Θεοπνευστοις ætate eius recentioribus, fuisse confectos, intelligat. Omnia hæc a viris diuinis profecta carmina, cum ad sacros vsus destinata fuerunt, alia aliis temporibus, libris, quos Judaica ecclesia diuinos agnouit, adnumerata fuerunt, donec tandem omnes, quotquot a Deo ad canonem constituendum destinati fuerunt, in vnum corpus redigerentur. Mira sane, vt in aliis rebus, ita & hic est interpretum discrepantia, sæpe alia omnia ad ingenii sui modulum metientium. Jam ante captiuitatem Babylonicam, qui inter Ebræos pietati ac religioni studebant, horum librorum omnium, licet, si legem MOSIS excipias, perpauca, tamen aliqua exempla, sibi describenda curasse, ex iis, quæ ante diximus, patet. Hac re, quisquis ille fuerit, qui hæc scripta iunctim edidit, impediebatur, quominus aliquod spurium aut fictum subiicere potuisset, quin eius fraus statim innotesceret. Per septuaginta illos annos, quibus gens

Judæo-

B 3

(d) 1 Paralip. XXVI. 1.
(e) 2 Paralip. XXIX. 30.

Judæorum summis in terra peregrina adflicta fuit miseris, non defuerunt viri, a Deo missi, qui voluntatis eius nuncii, ab ipsius spiritu acti fuere. Aderant JEREMIAS, DANIEL, EZECHIEL, a quibus reliqua turba satis edoceri potuit, qui sint characteres libri a Deo profecti. Hæc eum in finem præmisimus, ut illis, qui, cum collectionem librorum diuinorum in vnum corpus ab homine factam esse dicimus, auctoritatem canonis humano arbitrio niti, putant, omnem cauillandi materiam præcidamus. Variæ hac de re circumferuntur eruditorum sententiæ. Sunt, qui librorum sacrorum collectionem viris synagogæ magnæ, hoc est, collegio CXX virorum, cuius præses ESRA, ac inter præcipuos adscissores HAGÆUS, ZACHARIAS, MALACHIAS habetur, tribuendum esse putant. Hanc sententiam plerique Judæorum, nec pauci Christianorum tuentur. Minus tamen ea sese probauit, RICH. SIMONIO, qui & ingenio luxurianti nimis indulgens, & dubitandi de auctoritate fontium occasionem citra necessitatem adripiens, quæcunque de illa synagoga iactentur, sibi adeo incerta esse adfirmat, ut ea quoque, quæ de concinnato ab ipsa Scripturæ corpore, dubia sibi & incerta videantur; potius hanc operam, sine vilo antiquitatis Judaicæ testimonio, in homines incognitos nulliusque dignitatis, transferre conatur, eosque scripta sacra in lucem emississe ait, addendo iis, aut detrahendo, prout e republica esse censuissent. (f) Alii priuatis piisque hominibus collectionem librorum sacrorum tribuunt, qui ad priuatam eos lectionem adhibuerint, donec succedente tempore principes synagogarum eos vna cum libro legis publice prælegendos statuissent. (g) Qui ex vtraque parte pericula euitare volunt, media incedunt via, nec priorem quidem illam sententiam, ut antiquitate, ita adsecularum copia, alias facile superantem, prorsus reiiciunt, nec totam amplectuntur. ESRA M contentur, disiecta, ut in publica clade, librorum sacrorum monumenta collegisse, adcurate diiudicasse ac recensuisse, suis etiam scriptis Θεοπνευστοῖς auxisse, ut præ millenis aliis scriba in lege Dei doctissimus vocaretur, humanis porro non modo subsidiis omnibus instructum fuisse, ut æquales & profunda doctrina, & prisorum codicum vsu superauerit, sed diuini etiam Spiritus adflatu abundantissime doctum, quidquid ad ad-

(f) in *Historia critica Vet. Test.* pag. 48. edit. latinæ.

(g) vid. WOLFFII *bibliotheca Ebraica* P. II. pag. 4.

fundendam sacris litteris lucem pertinuerit, diuine vena depromiffisse; fed non omnia ab ESRA conftitui poffe putant, poft cuius tempora NEHEMIAS & MALACHIAS, diuino fpiritu acti, ad populum verba feciffent. (b) Aft rem adcuratius confideranti, omnis dubitatio euanefcet. Scripta enim diuina fingula iam ante ab ecclefia Judaica agnita fuerunt, fignis diuinae originis in quodlibet eorum congruentibus. ESRÆ hinc nihil aliud erat agendum, quam vt eadem fcripta aut e primis ac authenticis exemplaribus, fi qua haberi poterant, describeret, aut certe aliis optima notæ codicibus vteretur, eosque denuo protraheret, populoque commendari curaret. Poft eum NEHEMIAS & MALACHIAS eiusdem rei curam gesserunt, & hic in primis, addita fua vaticinatione, nullum alium prophetam, quam JOHANNEM, quem ELIÆ nomine indicari notum eft, venturum effe edixit; quo ipfo codicem Veteris Testamenti ad vmbilicum perduxit. Dicine ergo potest, corpus librorum facrorum auctoritate niti humana?

§. IV.

Libros ita fanctiores in vnum corpus collectos, omni industria conseruari prifci Judæi, nec quidquam ex iis detrachere, neue in iis mutare, neue addere aufi funt. Hinc PAULLUS Apoftolus fummo eos maerit elogio, *οτι επιευθησαν τα λογια τε Θεου.* (i) Accefferunt Maforethæ, nulli labori parcentes, quin descriptos codices fartos atque incolumes conseruarent, & quamuis eorum opera hodie perquam mutilata & corrupta adpareant, argumento tamen funt, fummo olim incubiffie studio Judæos, ne

(b) WOLFFIUS l. c. cui adde FRICKIUM de *cura veteris ecclesie circa canonem Scripturae* pag. 6. fq.

(i) Rom. III. 2. Falluntur ergo, qui non tam de libris, quam de doctrina & rebus per reuelationem patefactis, loqui PAULLUM autumant. Eloquia Dei a PAULLO describuntur, vt depositum, quo quidem frui Judæi poterant, fed tamen meminiffe debeant, se effe capfarios Dei, quo nomine AUGUSTINUS eos compellat, inquiens: quid est aliud hodieque gens Judæorum, nisi quædam fcriniaria Chriftianorum, baiulans legem & prophetas, ad testimonium assertionis ecclesie. Op. Tom. VIII, pag. 170.

quid e libris diuinis periret aut mutaretur. Idque in isto rerum statu, in quem haud multo post captiuitatem Babylonicam inciderant Judæi, necessarium fuit. Notæ enim sunt, quibus a regibus Syriæ adfligebantur, miseræ, qui non eo contenti fuerunt, vt in fines Judæorum impetu facto, homines pecudesque prædam agerent, sed ipsum religionis cultum extorquere conati sunt, cuius rei Maccabæorum historia quamplurima profert testimonia. Plura vero iam e codice ab ESRA concinnato descripta fuerunt exempla, Judæorum aliis in Palæstina, aliis in Ægypto, aliis alibi commorantibus, quorum omnium intererat, scripta diuina integra & genuina habere, iisque aut ad publicum, aut priuatum Dei cultum vti. Magna vero Judæos oppressit calamitas, cum linguam, quam ante locuti fuerant, vernaculam, Ebræam dico, dediscent, aliamque in eius locum adhiberent: obscurum enim non est, populum victorem victo dedisse linguam. Hinc noua orta est inter Judæos dialectus, quam Chaldaicam, siue Aramæam vocant; inde maior quoque nata est necessitas, in describendis libris sacris omnem adhibendi diligentiam, vt omnia sincere ac integre describerentur. Scribendi igitur hoc negotium ad solos eruditos transiit, quos præter cætera adcuratam linguæ deperditæ notitiam sibi adquisiuisse, omniaque in subsidium adhibuisse, constat, quibus legis describendæ & interpretandæ studium adiuuaretur. Prælectioni quidem in lingua primæua retentæ, addebant versiones, vt & plebi indoctæ præceptorum diuinorum patesceret sensus. Non sine insigni ergo prouidentia diuinæ testificatione factum est, vt, cum adpropinquante tempore, quod Deus aduentui Messiaë destinarat, Judæi in plures alias terras commigrarent, libri quoque sacri cum iis in plures regiones peruenissent, multisque hominibus inde occasio nasceretur, quæ in illis de humani generis redemptore traduntur, accipiendi. Vbicunque igitur Judæi habitabant, ibi prostabant librorum sacrorum ἀπογρᾶφα. De tribus potissimum codicibus loquuntur Talmudici, qui in atrio templi Hierosolymitani inuenti dicebantur, quos LIGHTFOOTUS triplici Judæorum cœtui, in Judæa scilicet, Babylonia & Ægypto, respondisse, ait. (k) Præter hos insignis auctoritatis codices, alii nominantur, qui ab antiquioribus Judæis summis laudibus ornantur, quorumque Cel. WOLFFIUS probabilem
sup-

(k) LIGHTFOOTI Operum Tom. II. pag. 284.

suppeditat notitiam. (l) Ex his igitur fontibus, procedente tempore, tot exempla descripta sunt, vt nulla fuerit Synagoga, quæ non suos habuerit codices, cuius rei apud Nazarenos insigne editum est specimen. (m) Putat quidem KENICOTIUS, vt Pentateucho Samaritano maiorem conciliaret auctoritatem, codicem Ebræum quatuor illis seculis, quæ ab ESRA ad CHRISTUM decurrerunt, ab ipsis Judæis multas mutationes passum fuisse; (n) sed cum e silentio Christi, qui certissime non defuturus fuisset, quin Judæos tantæ vel prauitatis, vel oscitantæ arguisset, tum ex collatione textus Ebraici cum antiquissimis, quæ hodie adhuc supersunt, versionibus caute instituenda, abunde patet, Judæos hac in re esse insontes, licet non negemus, in quædam exemplaria vitia irreplisse, quæ vero vniuersam corruptionem æque minus adstruunt, quam ex sphalmatis typographicis, quæ typhothetarum negligentia accidunt, omnes ejusdem libri, diuersis temporibus locisque repetitas editiones, eodem vitio laborare, dici potest. Cum igitur multoties descriptis libris sacris, in multisque regionibus, vbi Judæi versabantur, lectis, veritates iis complexæ ad multorum notitiam peruenerunt, nullus admirationi locus est, cur apud profanos quoque scriptores lecti codicis vestigia appareant; qua de re multi multorum profant scripta, sententiam suam haud raro nimis longe extendunt. Qui igitur his libris describendis operam dederunt, eos aut opulentioribus vendiderunt, aut ex ærario laboris mercede accepta, in publicos vsus contulerunt. Quamuis autem Judæi inter se iam a priscis inde temporibus libros sacros emendos vendendosque esse consenserunt, sedulo tamen cauerunt, ne in manus peregrinorum peruenerent, quod tamen non semper prohibere poterant. (o) Miramur igitur diuinam prouiden-

C

(l) Libro iam aliquoties nominato Tom. II. pag. 289. sqq.

(m) Luc. IV. 20.

(n) in dissertatione secunda *super ratione textus Ebraici*, cap. 4. quod Ebraici textus historiam complectitur, pag. 300. sqq. versionis Tellerianæ.

(o) Judæi, qui nullum gustum græcarum litterarum perceperunt, a versione Bibliorum græca alienissimi fuerunt. Certe in Tractatu Talmudico, Massechet Sopherim queruntur: dies illa, qua lex conuersa est, grauis fuit Israël, sicut dies ille, quo vitulus aureus est conflatus, quia fieri non poterat, vt omnia in lege, prout par erat, transferrentur. vid. FRISCHMUTHI diss. de græca LXX interpretum versione §. 18. Quod vero odium ex eo potius tempore deriuari potest, quo Christiani versione Alexandrina contra Judæos utebantur.

uidentiam, quæ insignia hæc *κειμηλια*, quibus omnis religionis nostræ veritas nititur, non solum integra conseruauit, sed Judæos etiam, acerrimos religionis nostræ hostes, tantam in libros sacros impendere curam voluit, vt ne Jota quidem, *και μικρα κεραια* periret, quo ipsi Judæi inuiti religionem nostram contra Naturalistarum insultus defendere coguntur. Quodsi præter scripta Rabbinorum, Josephum, celebrem illum antiquitatum Judaicarum scriptorem, audiuerimus, eadem suo tempore sacrorum librorum fuit conditio, quæ hodie est, eosdemque ille libros nominat, quos cum ecclesia christiana & Judæi hodie diuinos agnoscunt. (p) Adfunt præterea versiones antiquissimis temporibus confectæ, quæ non parum ad eam euidentiæ criticæ partem, quam hic tractamus, conferunt. Omnium, quæ vnquam prodierunt, librorum Veteris Testamenti versionum, græca, quam vulgato nomine LXX interpretum vocant, sine dubio est antiquissima: non enim verosimile videtur, ante captiuitatem Babylonicam quenquam arduum hoc translationis opus tentasse, cum Ebræi cum Græcis nihil, cum aliis gentibus parum negotii haberent. Tanta autem ea omni tempore polluit auctoritate, vt Judæi Ebraicæ linguæ rudes atque infcii, græce vero loquentes, eandem in synagogis suis vsurpauerint, (q) & Christus cum Apostolis multa Veteris Testamenti loca ex eadem adlegauerit. Huius versionis historiam intactam relinquemus, cum, quæ de illa in ARISTEA, PHILONE & JOSEPHO, aliisque veteribus leguntur, adeo incredibilia & repugnantia sunt, vt nec cum cæteris veterum historiarum monumentis, nec cum temporibus moribusque P T O L O M Æ I, quo regnante ea confecta fuisse dicitur, nec cum institutis gentium, facile possint conciliari. Sufficit nobis, a quibuscunque demum viris ea confecta fuerit, eam insigne euidentiæ criticæ esse adiumentum, dignamque, quæ maiori studio, quam plerumque fieri videmus, a theologiæ studiosis legatur, relegaturque. Nec vero in eo consentiunt rerum antiquarum scriptores, vtrum solus Pentateuchus, an vniuersi libri Veteris Testamenti eodem tempore in linguam græcam translati fuerint; alium enim librum alio adcuratius esse translatum, quiuis vel mediocri vtriusque linguæ noticia instructus intelligere potest. Sed cum nec probabile sit, vnum hominem huic operi

(p) Libr. I. contra Appionem.

(q) vid. Joh. Henr. MICHAELIS dissertatio de vsu LXX interpretum. pag. 4.

parem fuisse, nec omnes in vna sectione & libro vertendo laborasse, sed potius opus inter se diuisisse; inde diuersitatem stili, qua potissimum, qui non omnes vno tempore translatos fuisse libros biblicos putant, nituntur, natam fuisse, intelligitur. Varius quidem huius versionis vsus esse potest, partim in determinanda vocum Ebraicarum significatione, partim in diiudicandis variantibus lectionibus, qua de re alio loco disputabitur. Hic tamen tantum eo fine eius mentionem fecimus, vt libros Veteris Testamenti, qui hodie perhibentur, eosdem esse, quos antiquior ecclesia agnouit, euincamus. Quaquam enim in quibusdam vocibus aliquam discrepantiam animaduertamus; inde solummodo colligi potest, eam nec pluris, nec minoris habendam esse, quam quamlibet versionem, ingenio humano profectam. Si a nauis, quos parum cauit humana interpretum natura, aut incuria fudit, discefferis; summatim colligere licet, aliquot seculis ante Christum natum libris Judæorum in linguam græcam translatis, in quibus summa, quæ in versione humana desiderari potest, adparet cum textu Ebraico conuenientia, ne minimam quidem adesse veritatis speciem, eos aut fuisse suppositos aut corruptos, sed potius ab exemplaribus, quæ multa tunc temporis adesse debebant, versionem hanc cum sinceritate esse confectam.

Dicendum nunc est, cuius causa tabula hæc suspena est. Crastino die horis pomeridianis, solemnia nostra scholastica, quæ lustratione singulorum Gymnasii classium continentur, peragenda sunt; quæ vt **BENIGNISSIMI PATRIÆ PATRES, CLEMENTISSIMI Gymnasii NUTRITORES, Venerandi Consistorii DIRECTOR & ASSESORES SPECTATISSIMI, SUMME ac PLURIMUM VENERANDI** sacrorum antistites, **CONSULTISSIMI** Jurium, & **EXPERIENTISSIMI** artis medicæ **DOCTORES**, ac omnes præterea liberalioris doctrinæ cultores & patroni, honorifica præsentia sua condecorare velint, omni animi submissione & pietate oro rogoque.

Primus ipse ex cathedra superiore, actum oratione latina, *de homine sui seruo, auspicabor.*

Deinde

Deinde ex cathedra inferiore, JONAS MINNER, *Francofurtensis, Exemptus, chori minoris Præfectus*, quem probitas & discendi studium omnibus commendatissimum reddunt, de *vanitate præfagiorum, quæ ex animalium ominibus, præcipue vero apum examine, vulgo captatur, latine verba faciet.*

Post lustratio scholastica instituetur, vbi ex singulis classibus, si primam excipias, bini prodibunt iuvenes, egregiam sui spem facientes, omnes nostrates, qui BÉNIGNISSIMORUM Gymnasii NUTRITORUM munificentiam grata mente deprædicabunt. Nomina eorum sunt, quæ sequuntur.

Ex prima Classe: JAC. LUDOVICUS PASSAVANT.

Ex secunda Classe: JOANNES BALTHASAR HEUSON.
JOANNES OTTO.

Ex tertia Classe: JO. JACOBUS MYLIUS.
JO. JACOBUS ROEMER.

Ex quarta Classe: JO. ANSELMUS FEUERBACH.
PHILIPPUS CAROLUS ZILCHER.

Ex quinta Classe: JO. PHILIPPUS KINDGENHEIMER.
JO. GODOFREDUS LANGER.

Ex sexta Classe: PHILIPPUS JACOBUS PURMANN.
GODOFREDUS MANNERT.

Tandem toti actui finem imposturus, cathedram conscendet inferiorem, JOANNES ANTONIUS MEIXNER, *Francofurtensis, Exemptus, chori minoris Calefactor*, qui diligentia & moribus bene compositis se nobis semper probavit; is oratione latina, de iis, quæ Archyta Tarentino iudice ad institutionem iuventutis omne momentum faciant, Auditoribus gratias ager.

P. P. Francofurti ad Mœnum, a. d. xii. Calend. Maii. A. O. R.
M DCC LXVIII.

Jc 335

Vd 18

ULB Halle 3
003 928 160

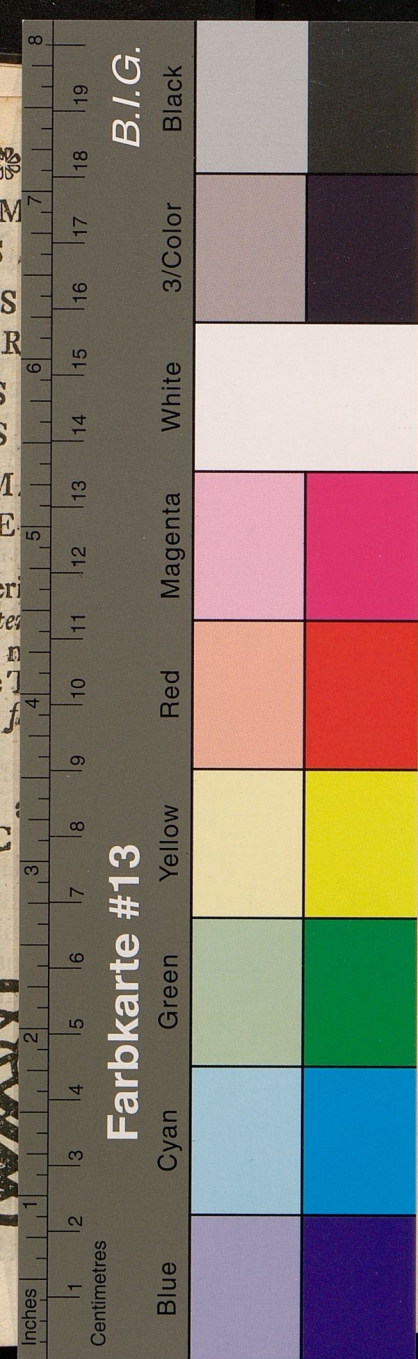
sb.

Vd 17

nl

PROLUSIO SECUNDA ^{an 1} 2
DE
EVIDENTIA CRITICA
AD SACRAS LITTERAS REFERENDA

QUA
LUSTRATIONIS SCHOLASTICÆ
SOLEMNIA
JUSSU ET AUCTORITATE
VENERANDI CONSISTORII

A. D. XI. CAL. MAJI M D CCLXVIII
HORA LOCOQUE CONSUETIS
PUBLICE CELEBRANDA,
EA, QUA DECET, OBSERVANTIA ET PIETATE

INDICIT
JOH. GEORGIUS PURMANNUS ^{b.}
GYMNASII RECTOR ADJUNCTUS.

FRANCOFURTI AD MOENUM
EXCUDERAT HENRICUS BAYRHOFFER.